

**ÇİHAN HÂKİMİYETİNİ MOSKOFLARA ÖĞÜTLEYEN
DELİ PETRO’NUN VASIYETNAMESİ ve ERMENİSTAN DEVLETİNİN KURULMASINDA ETKİSİ**

Beşir MUSTAFAYEV

Doç. Dr., Iğdır Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, besirmustafa@gmail.com

ÖZET

Rusların, Kafkaslar ve Boğazları ele geçirme emelleri bir buçuk asırdır devam etmektedir. Bu fikri ortaya atan ise cihan hâkimiyetini Moskoflara uygun gören ‘deli’ lakaplı Petro’dur. Deli Petro bizzat kendisinin yazdığı vasiyetnamesinde yolu da göstermiştir. Bu bağlamda Kafkaslar’da bağımsız bir Ermeni devleti kurmak için heveslenen Ruslar, “Deli Petro vasiyetnamesi” ışığında özellikle 1905–1907 yıllarında Türklere karşı geniş çaplı siyasi ve kanlı eylemler gerçekleştirmişlerdir. Bu eylemler neticesinde 1918’lere geldiğinde Türk topraklarında bir “Bağımsız Ermenistan Devleti” kurulmuş oldu.

Anahtar sözcükler: Vasiyetname, Deli Petro, Boğazlar, Ermeni, Rus Çarı

**THE TESTAMENT OF INSANE PETER ADVISED THE RUSSIONS TO GOVERN THE UNVERSE
AND IMPACT OF THE ESTABLISHMENT THE STATE OF ARMENIA**

ABSTRACT

Russians ambitions that for seize the Caucasus and the Straits has been continuing for one and a half century. Petro as nicknamed “Mad”, suggested this idea who considered world domination for Moscow. “Mad” Petro showed the way in his holographic will that written by himself in person. In this context, Russians who aspired to establish an independent Armenian state in the Caucasus, carried out the large-scale political and bloody actions against the Turks especially in the years of 1905-1907 in the light of “Mad” Petro’s testament. As a result of these actions when was 1918, “State of Independent Armenia” was established in Turkish territory.

Key words: Testament, Insane Peter, The Straits Armenian, Russian Czar

Giriş

Günümüz Rusya’sının temelini teşkil eden Moskova Büyük Prensiği, XV. yüzyıldan itibaren gelişme sürecine girmişti. XVI. yüzyıl içinde başa geçen Dördüncü Korkunç İvan, imparator manasına gelen Çar unvanını aldı. Çar, küçük Rus prensliklerini kısa sürede ortadan kaldırdıktan sonra Kazan ve Astarhan hanlıklarını ülkesine kattı. Dördüncü İvan, anne tarafından Bizans imparatorlarıyla akraba olduktan sonra onurlanmak için şöyle demiştir: “Eğer İstanbul, ikinci Roma ise, Moskova da üçüncü Roma’dır”. Dördüncü İvan devrinde bütün Volga boyu, Rus hâkimiyeti altına girmiş ve ilk defa Hazar denizine kadar yayılan Moskof, bir taraftan İran’ı, diğer taraftan Kırım Hanlığını tehditle Karadeniz’e inebilmenin yollarını aramaya başlamıştır.

XVII. yüzyıl sonlarına gelindiğinde Çar Birinci Petro¹ tahta geçti. 1672’de doğan ve 10 yaşında Çar olan ‘Deli Petro’, başarılarının sarhoşluğu şu sözleri dedirtmiştir; Bütün evlatlarım, birer birer, Avrupa ülkelerinde hükümrân olacaktır. Zira Avrupa’nın bütün devlet kuruluşları köhnemiş ve ihtiyarlamıştır. Fakat Rus Saltanatı inkişaf halindedir, biz bu inkişafı aklımızla bulmuşuz. Gelecek nesillerimizin elinde bir “talimat” niteliğinde olsun diye, “Vasiyetnamemi” sizler için yazdım.

Deli Petro-Birinci Pyotr (1721–1725) ve Katerina zamanında (1725–1727), çok sayıda sanat erbabından oluşan Ermeni Rusya’ya gitmiştir. Taraflar arasında münasebetler kısa sürede gelişmiş ve 18. asrın ilk çeyreğinde bir nevi ittifaka dönüşmüştür. Petro’nun Kafkaslara inmesi ile Çar Hükümeti Hıristiyan Gürcü ve Ermeni prenslikleri ile ayrı-ayrı ticari ve siyasi antlaşmalar imzalamışlardır. Ayrıca bu antlaşmalara göre her iki toplumun ileri gelenlerinin çocuklarını da okutmayı kabul ediyorlardı. Ermeni cemaatleri ile daha önce yapılan antlaşmalar yenilenmiş ve buna göre Ruslar, Hıristiyan Ermeni prensliklerine İran ve Osmanlı Devletine karşı koymayı vaat etmişlerdir.

19. yüzyılın sonlarında Bakü’de petrolün bulunması bu bölgede yeni bir ekonomik potansiyel meydana getirmiştir. Böylece Bakü uluslararası bir şehir görünümünü kazandı. Azerbaycan Türkleri, Ruslar ve Ermeniler bölgede üç büyük gurubu teşkil etmekteydiler. Bunlar İran ve Dağıstan’dan göç eden kişiler olup, yarı işçi, yarı köylü en az şehirleşmiş gruptu. Petrol endüstrisinde çalışanları daha çok vasıfsız ve düşük ücretle çalışan Azerbaycan Türkleri idi. Daha yüksek ücretli işler ise Ermeniler ve Ruslar tarafından yapılmaktaydı². Bu dönemden itibaren Ermeniler ve Ruslar özellikle Türk Dünyasına yönelik faaliyetlere girişmişlerdir.

“Büyük Ermenistan” oluşturmak için heveslenen Ermeniler ve Ruslar, 1905–1907 yıllarında Azerbaycan Türklerine karşı geniş çaplı kanlı isyanlar gerçekleştirmişlerdir. Ermenilerin Bakü’de başlayan mezalimi kısa sürede tüm Azerbaycan’ı sarmıştır. Yüzlerce masum Müslüman vahşice katledildi ve yaşayış yerleri yağma ve yıkıma maruz kaldı. Birinci Dünya Muharebesi ve Rusya’da baş veren 1917 Şubat ve Ekim inkılabından faydalanan Ermeniler bu sefer 1918 Mart ayında Bakü Komunası tarafından genellikle Bakü Guberniyasının (Valilik) Türklerden temizlemek amacıyla hareket etmişlerdir. O yıllarda on binlerce masum Müslüman Türk

¹ Birinci Petro (Rusça: Пётр I Великий, 10 Haziran 1672-8 Şubat 1725) Rusya’yı 7 Mayıs 1682’den ölümüne kadar yöneten Rus Çarı. Kimi tarihçiler tarafından Rusya’yı, Avrupa’nın ve dünyanın kaderinde söz sahibi devletlerin arasına soktuğu düşünüldüğünden, Büyük sıfatıyla anılırken, kimi tarihçiler tarafından davranışları sebebiyle ‘Deli’ olarak anılmaktadır. 1682’de, zayıf ve hastalıklı üvey ağabeyi V. İvan’la birlikte tahta çıktı. Bu dönemde, Rusya’yı fiili olarak, üvey ablası Sofia yönetiyordu. Petro 17 yaşında bir saray darbesiyle yönetimi ablasının elinden alıp tek başına çarlığını ilan etti. Rusya’yı Avrupa’nın güçlü devletleri arasına sokabilmek için güçlü bir ordu ve denizlerde hâkimiyetin gerekli olduğuna inanan Petro, orduyu baştan aşağı yenileme ve bir donanma kurma hamlesine girişti. Öncelikle kendisinin merak sardığı denizciliği Ruslara sevdirmeye çalışan Petro, Rusya’nın güneyinde büyük tersaneler inşa ettirdi. Buralarda çalıştırmak üzere, başta Hollanda ve Venedik’ten olmak üzere Avrupa’nın birçok ülkesinden gemi yapım ustaları getirtti. Bu arada kendisi de, kimliğini gizleyerek çıktığı uzun bir Avrupa gezisinde, ilgi alanına giren bilim ve zanaat dallarıyla ilgili bilgi edindi. Hollanda’da gemi yapım tezgâhlarında marangozluk yaptı. İngiltere, Fransa, Hollanda, Almanya’yı dolaştığı bu seyahat Petro için bir okul niteliği taşıdı. Avrupa’nın gelişmiş ve güçlü ülkelerindeki uygulamaları Rusya’ya taşımak ve ülkesinde köklü reformlar yapmak isteyen Petro için bu seyahat bir dönüm noktası oldu (Müftüoğlu, 1978: 80-85).

² Azerbaycan’daki dönemin nüfus oranlarına bakıldığında, Ermenilerin dışındaki diğer milletler Türkler etnik olarak değil, dini özelliklerine göre sınıflandırılmıştır. Bu nedenle Türklerin sayısı Sünni ve Şii olarak iki grupta verilmiştir. Bakü başta olmak üzere bölgenin Müslüman nüfuzu 636 bin 900 (% 81.13), buna karşılık Hıristiyanların toplam nüfuzu ise 130 bin 49 (%15,5) olup, bu nüfuzun 66 bin 542’si Gregoryen Ermeniler (%8.48), 41 bin 672’si ise Ortodoks Ruslar (%5.31) oluşturmaktaydı. Musevilerin sayısı ve oranı ise 9 bin 492 (%1.21), 1.805 (%0.22) Katolik yaşadığı bilinmekte idi (Swietochowski, 1988: 40).

katledilmiştir. Ermeniler evleri talan etmiş ve yakmıştır. Bunlar ile yetinmemiş kültürel, tarihi ve devlet mekânlarını yerle bir etmiştir. Türk ve Müslümanlık adına milli ve manevi ne varsa izlerini silmişlerdir. Bakü'nün büyük bir hissesi harabeye çevrilmiştir.

Kafkasya'nın Sovyetleşmesinden sonra 1920'de Zengezur başta olmak üzere Azerbaycan'ın birçok vilayetini Ermenistan'a kattılar. Bunu 23 Aralık 1947'de Türklerin Kür-Araz Ovasına göçürülmesi hakkında kararına ve 1948–1953 senelerinde ise Azerbaycanlıların öz topraklarından toplu şekilde göçünü devlet seviyesinde karara bağlamış oldular. Böylece Ermeniler 1950'den itibaren Müslümanlara karşı katliam faaliyetine girişmiş oldular. Tüm kitle iletişim araçlarıyla Azerbaycan Türklerine ait milli ve manevi değerleri yalan yere Ermeni halkına ait olduğunu duyurmaya başladılar. Aynı zamanda Müslüman Türk Dünyasına karşı menfi tahribata koyuldular. Bir zamanlar soykırım yapanlar bu sefer kendilerinin soykırımı maruz kaldıkları gibi kaleme verdiler.

Geçen asrın evvelerinde Müslüman Türkleri İrevan'dan (Erivan) uzaklaştırdılar. Türklerin hukukları Ermeniler tarafından kaba bir şekilde engellendi. Ana dillerinden eğitim hakları ellerinden alındı. Türklere ait milli ve manevi mekânların isimleri değiştirildi. Adeta bir tarih katliamı yaşandı. Böylece sahteleştirilmiş Ermeni tarihi devlet seviyesinde milli mesele olarak ele alındı (Azerbaycan Qazeti, 27 Mart 1998).

1. Birinci Pyotor'un Vasiyetnamesi

Rusların Kafkasları ve Orta Asya'yı ele geçirme emelleri bir buçuk asırdır devam etmektedir. Bunun temellerini de dünya hâkimiyetini Moskoflara uygun gören 'deli' lakaplı Petro atmıştır. Deli Petro vasiyetnamesinde yolu da göstermiştir: "Hive hanlığını ele geçirirsek öte yanı da bizim olur. Petro bu maksatla Hazar denizinde bir donanma kurdu. Buradan Harzem denilen Türk illerine sıçrayarak donanmasını Aral gölüne nakledecek ve oradan da Ceyhun nehri vasıtasıyla Hindistan'a inecektir" (Sadullah, 1970: 29). Günümüzde bile Ruslar, Deli Petro'nun bu vasiyetnamesine öylesine sadakat gösteriyorlar ki, onunla 'cihanı fetih' parolasına daima bağlı kalacaklarını iddia edebiliriz.

"Rusya devletinin bütün Avrupa'yı hâkimiyeti altına alacağına inanıyorum. Dünyanın bu kıtasında bulunan milletlerin çöküntüye yaklaşp harap olmaya yüz tutmaları, bu kanaatimi teyit ediyor. Bati ve Doğu taraflarına taarruzu Tanrının emri addederim. Ben, Rusya'yı bir dere halinde buldum; bir nehir halinde bırakıyorum. Bizden sonrakiler Avrupa'nın çok verimli bir denizi haline getirirler. Eğer bu denizin dalgalarını kullanabilirlerse; ben, onlara daima okumaları için şu talimatı bırakıyorum. Rusların günümüzde de bağlı kaldıkları Birinci Petro'nun (Pyotor'un) 1725'de kendi eliyle yazdığı vasiyetnamesinde (1738'de açıklanmıştır) aşağıdaki ifadeler yer almaktadır:

- Allah'a şükürler olsun ki, neslimiz gelecekte de Avrupa'nın sair memleketlerinde hükümler olacaklardır. Çünkü Avrupa'nın gençliği ve hükümlerleri yaşlanmış ve çökmüştür. Ben de eminim ki, benden sonra gelecek çarlığın devamındakiler benim gibi düşünecek ve çalışacaklardır. İşte bu senedim sizlere her daim yol gösteren olsun. Bu iş için Rus devleti her zaman savaşa hazır konumda olmalıdır.
- Savaş zamanında Avrupa'nın dâhilinde ve komşularındaki devletlerden askerler talep etmelidir. Onları savaş için kullanmalıdır. Savaş sonrası barış için de ulema ve sanat erbabından yararlanılmalıdır.

- Avrupa ve sair komşu devletler dâhilinde fitne, kin ve nefret tohumları yayılmalıdır. Bu devletlerin sadece birisi ile yakın temas içinde olunmalıdır. Çünkü bu devlet Rusya ile bitişiktir
- Lehistan'a (Polonya) ihtilaf ve nifak salınmalıdır. O ülkenin eyan ve iş bilenlerine rüşvet vererek onların gücünü ve maneviyatını düşürmelisiniz. Moskova'dan Lehistan'a asker gönderilmelidir. Bu duruma diğer uzmanlar müdahale ederlerse onlara da oran bir avuç toprak verilerek susturulmalı, fakat daha sonra ellerinden alınmalıdır. Rusya saltanatını muhkem ve tek mil etmelidir.
- Ayrıca Norveç ülkesinden de istifade edilmelidir. Bunun için tedbirli olmakta da yarar görüyorum. Çünkü o ülkenin varisi elimizde olmasa da, orayı elde etmememize bahane teşkil etmez. Onlar bize hücum ederlerse o zaman amaca ulaşmak için Danimarka'yı Norveç ve İsveç'ten ayırmalı ve bu iki ülke arasında nifak tohumları ekilmelidir.
- Rus Şehzadeleri her zaman Alman büyüklerinin, özellikle rütbeli şahısların kızlarını almalıdır. Bunu iki ülke arasında bazı şeyleri paylaşımında, gizlilik arz eden bilgilerin bilinmesinde faydalı olacağını tasvir edebilirim.
- İngiliz hükümeti ile birlik ve irtibat yaratmalı. Özellikle ticari ilişkilerde ittifak edilmelidir. Ağır sanayide onlardan alacağımız malzemeler işimize çok yarayacaktır. Bunun dışında askeri alanda, gemi ve silah üretiminde birlikte hareket edilecektir.
- Rusya sınırları Avrupa'da Kuzey Baltik denizinin kuzeye kadar, güneyde ise Kara denize kadar genişlemelidir. Bunların içerisine Ermenilerden meskûn araziler de dâhil edilmelidir.
- Rusya Devleti, Avrupa ve Asya hazinelerinin anahtarı olan İstanbul'u başkent olarak elde ederse o zaman asıl devlet unvanına kavuşmuş olacaktır. Günümüzde bile İstanbul'un (Özellikle Boğazları kastederek) cevahir atına sahip olabiliriz. Elbette ki, İstanbul'a sahip olan padişah, âlemde padişahlar padişahı olacaktır. Bunun için her zaman Türkiye ile İran arasında fitne fesat çıkarmak gerekecektir. Sünni ve Şii denen mezhep kavgaları ülkeye savaştan daha beter darbe olacaktır. Bu yöntem Asya'da Rus nüfuzunun sürdürülmesi için en büyük silah olacaktır. Asla onları dostluk derecesine erişmesine müsaade etmeyiniz. Müslüman ehlinin Avrupa milletleri ile kaynayıp karışmasına izin verilmelidir. Bu durum İslam adının Asya'dan silinip gitmesine ve haçlı seferlerinin (Hıristiyanlığın) yayılmasına getirip çıkaracaktır. Rus çarlarının asıl görevi oralarda (Özellikle Orta Asya ve Kafkasları kastederek) Rus dilini ve medeniyetini (Nitekim bu Sovyetler döneminde uygulanmıştır) yayılmasını sağlamaktır. Bizim din adamlarımız Rus Devlet işlerine fazla müdahale etmemelidir.
- İran Devletinin inkişafı her zaman engellensin. O zaman Rusya devleti İran'ı kolay elde edebilir. Ama bunun için ilk önce Osmanlı devletini mahvetmek gerekir. Öte yandan Gürcistan Kafkaslarda İran'ın şah damarı pozisyonundadır. Bunun için Gürcistan'dan önce Ermenistan ve Azerbaycan'ı (Güney ve Kuzey olmak üzere) zapt edip, İran'ın dâhili dehalarını kendinize hademe yapmanız gerekir. Böylece Avrupa'nın zenginliği ayağınıza gelecektir.

- Türkistan meselesine gelince ise, orası bizim Hindistan'a açılan kapımızdır. Oraları hanlıklara bölerek ülkeyi parçalayın. Avustralya ile görünürde kardeş gibi olup ama perde arkasında planlarınızı uygulayınız. Türklerin Avrupa'dan çıkarılması için çaba sarf ediniz. Doğu vilayetlerini Ermenilerden meskûn arazilere dönüştürünüz.
- Grekler (Yunanlar) ile barış ve dostluk içinde ilişkilerinizi sürdürünüz. Nitekim savaş vakti onlar size mutlaka yardım ederler.
- İsveç, Norveç, Türkiye, İran ve Lehistan'ı fethettikten sonra Fransa ve İtalya ile dostluk rabitanızı sağlamlaştırınız.
- Eğer, Fransa ve İtalya sizin dostluk alakalarınıza olumlu cevap vermezlerse o zaman bu iki ülke arasında da fitne ve fesat oluşturunuz. Bu yol ile ikisinden biri zayıflayacaktır. Sonuç itibarıyla tüm ülkeleri Rusya etrafında birleştirerek bütün dünyaya hükümrân olabilirsiniz (Elturan Jurnalı, 1993: 33-35; Mustafayev, 2009: 369-371)

2. Vasiyetname Işığında Kurulan Devlet ve "Büyük Ermenistan" Hayali

Bu vasiyetname ışığında Ermenilerin Ruslar ile daha çok din mevzusunda bağlı kaldıklarını ve himayesinde oldukları ülkelerin zayıflaması ile Ruslara her daim yakınlık gösterdikleri da bilinen meseledir. Ermeni cemaatinin dini liderleri bazında Birinci Petro ile münasebetleri, Çarın Hazar kıyısı bölgelerini işgal etmesinden önce gerçekleşmiştir. Öte yandan Rus işgali öncesinde Ermeni din adamları Petro'ya mektup yazarak askeri destek sözü vermişlerdir. En büyük desteği de Bakü ve Astarhan arasındaki deniz limanında çalışan Ermeni tüccarları vermiştir. Bu tüccarlar Çara bağlı, ordusuna da parasal destekte bulunarak bölgeye gelmesi için çaba sarf etmişlerdir (Kravjin, 2007: 140-141).

Büyük Petro'nun 1725 yılında kaleme aldığı vasiyetnamesi yazıldığı andan günümüze kadar olan tarih sürecinde incelersek, Rusya'nın kendi topraklarında değişik zamanlarda yaklaşık 2,5 milyon Müslüman'ı Anadolu topraklarına nasıl sürdüğünü? 1878'de İstanbul'u alabilmek için Yeşilköy'e kadar nasıl geldiğini? Kafkaslardaki Hıristiyan nüfusu çoğaltabilmek için nasıl çalıştığını? Azerbaycan ile Türkiye arasına Hıristiyan Ermenileri yerleştirmek için, İran'dan ve Türkiye'den, Hıristiyan nüfusların nasıl kaydırıldığını? Karabağ'ın Türk nüfusunun nasıl Anadolu'ya kaydırıldığını? Polonya'nın başına nelerin geldiğini? İran ile Türkiye arasındaki Şii ve Sünni ayrımcılığın nasıl körüklendiğini? İran ile Osmanlı ve Türkiye'nin mezhebi farklılığından dolayı tarih boyunca neden düşman olduklarını? Kars'ın Rus işgali zamanında Yusuf Paşa camisinin önünde duran Çarlık Rusya askerinin camiye gelen cemaate söyledikleri çok ilginçtir: Asker-sen nesin? "Azeri", asker-"Yusuf Paşa camisine git." Asker-"ya sen "yerli", asker-"sen buraya giremezsin git öteki camilere" Bu ayrımcılığı yapan askere bu emri veren komutanı Petro'nun vasiyetnamesi doğrultusunda hareket ettiğini görmekteyiz (Bkz. Mustafayev, 2009, Aşurbeyli, 1988: 194-195).

18. asırda Kafkasya'yı ele geçirmek için geniş çaplı savaş faaliyetine başlayan Çarlık Rusya'sı ve İran, 19. asırda kendi amacına ulaşmıştır. Gülistan (12 Ekim 1813) ve Türkmençay (10 Şubat 1828) Antlaşmaları bunun neticesi olmuştur. Hiç kuşku yok ki Çarizmin esas amaçlarından birisi de Hıristiyanlaştırma, İran'ın da Şiileştirme (Güney

Azerbaycan üzerinde) politikası olmuştur³. Bizim kanaatimize göre, eğer Kafkaslar, tümüyle Rusların istediği gibi Hıristiyanlaşsaydı, o dönem ve günümüzde bile olaylar farklı yönde cereyan ediyor olacaktı.

Rusların Kafkasları işgaline kadar tarihin hiçbir döneminde Ermenilerin buralarda toprakları ve devletleri olmamıştır. Ermeni kaynaklarına göre, “Güney Kafkasya’nın en eski milletlerinden biri “Ermeniler” ve “Büyük Ermenistan” toprakları, Karadeniz’den Hazar Denizi’ne kadar uzanır.” Bu akıl dışı ve bilimsellikten uzak görüşün iki amacı vardır. 1. Ermenilerin kendilerine olan güveni sağlamak ve artırmak. 2. Tecavüzkâr tavırlarına bilimsel kılıf giydirmek. Ermeni kilisesinin mevcudiyetini koruyabilmesi için bir kuvvete, bir devlete ihtiyacı vardı (Qeybullayev, 1992: 137-138).

1715 yılından günümüze kadar Rusya’nın, Kafkasya ve Ortadoğu’da vazgeçilmez siyasetinin baş aktörü kuşkusuz Ermeniler olmuştur. Ermeni politikası aslında ilk kez I. Petro döneminde Rus politikasının bir parçası haline gelmiştir. ‘Deli Petro’nun ‘Vasiyetnamesinde’, Türkiye-Azerbaycan ve İran’ı yok etmek için Gürcistan dahil olmak üzere tüm Kafkasya’yı işgal ederek, Ermenileri kullanıp, onların oyalanması için oralarda az toprak parçası verilmesi Rusya tarafından tarihin her safhasında zaman-zaman uygulanmıştır. Türkiye ve Azerbaycan’ı (Kuzey-Güney olmak üzere) dâhilden parçalamak (Nitekim kaydettiğimiz gibi Gülistan ve Türkmençay Antlaşmaları bunun neticesi olmuştur), Kırım ve Kafkasları hep işgal altında tutmak, Ermenistan ile işbirliği yapmak onların esas planlarını oluşturmuştur (Elturan Jurnalı, 1993: 33-34).

Deli Petro, 1722’de düzenlediği Hazar seferiyle Kafkasya’da tutunmak için merkezi Bakü olmak üzere Hazar Denizi’nin batı kıyısında bir Ermeni Krallığı oluşturmak istemiş ve bu amaçla, bölgeye dağılan ve genel anlamda ticaretle uğraşan Ermeni cemaatlerinin bir listesini hazırlayarak Mazandaran’dan başlayıp Derbend’e (Dağıstan) kadar olan Azerbaycan topraklarına yerleşmelerine çalışmıştır. Ancak ilk başlarda bu hedeflerinde başarılı olmamıştır. Ruslar bu hedeflerine yüz yıl aradan sonra 1828 yılında İran’la, 1829 yılında da Osmanlı ile yaptıkları Türkmençay ve Edirne Antlaşmalarıyla ulaşabilmişlerdir. Bu antlaşmalar gereği Osmanlı ve İran coğrafyasından göç ettirilen Ermenilerden müteşekkil merkezi Erivan (İrevan) olmakla bir Ermeni tampon bölgesi oluşturulmuştur. Ancak 1918 yılına kadar oluşturulan bu tampon bölgede Ermeniler hep azınlık olarak kalmışlardır. Ermenilerin Ermenistan’da çoğunluk olması 1918-1920 ve 1930-1946 yıllarında bölgedeki Türklere karşı yapılan etnik temizlikle mümkün olmuştur (Necef, 2000: 3; Cavadov, 2000: 391).

Osmanlı İmparatorluğu’nun son bulması, Birinci Cihan Harbinin başlaması, Çarlık Rusya’sının dağılması ve en

³ Rusların Kafkasları işgaline kadar tarihin hiçbir döneminde Ermenileri buralarda toprakları ve devletleri olmamıştır. Ermeni kaynaklarına göre, “Güney Kafkasya’nın en eski milletlerinden biri Ermeniler ve Büyük Ermenistan toprakları, Karadeniz’den Hazar Denizi’ne kadar uzanır.” Bu bilimsellikten uzak görüşün iki amacı vardır. 1. Ermenilerin kendilerine olan güveni sağlamak ve artırmak. 2. Tecavüzkâr tavırlarına bilimsel kılıf giydirmek. Ermeni kilisesinin olaylar ile irtibatı o kadar çok sarih olarak kaynaklar intikal etmiştir ki, fikir yürütmeye bile gerek kalmamaktadır. Ermeni kilisesinin mevcudiyetini koruyabilmesi için bir kuvvete, bir devlete ihtiyacı vardı. Böylece Ermeni Devleti fikrini doğrudan Ermeni Milleti değil, Ermeni Kilisesidir. Ermeni Boyacıyan ve Pastırmacıyan da “Armen Garo” ismiyle bilinen Osmanlı Mebusu Karakin Pastırmacıyan, Ermeni komiteleri ve reislerinden “Tro Heço” taraflarından teşkil olunan çeteye dâhil olmuş ve sözü geçen reisler ile birleşerek Rusya tarafından silahlandırılmış ve Ermeni gönüllülerinin başında bulunarak Osmanlıya tecavüz eylemiştir. Pastırmacıyan daha sonra Kafkasya sınırları ve Kuzey Azerbaycan’da faaliyette bulunmuştur. Ermeni Kilisesi ve Ermeni Milletinin iç-içe olduğunu, biri olmadan diğerini düşünmek mümkün olmadığını doğrulamaktadır Öte yandan Ermeni yazarlar bile her zaman Türklere ve Ermeniler arasında ulusal hırsları körüklemekteydiler. Ermeniler bu talihsiz bölgeye diğer halkların çıkarlarının korunmasını reddeden ve tamamen ırkçı bir programla su yüzüne çıktılar (Uras, 1987: 606–607).

son Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin (SSCB) kurulması Ermenilerin baştan beri isteklerinin birer-birer gerçekleşmesine sebep oldu. Ermeni Keşişi T. Geğemyants “Ermeni Harekâtı Tarihi” kitabında, Ermeni kurtuluş harekâtı tarihinin Gregoryen Kilisesi Başkanlığında Ermenilerin tek merkezden yönetildikleri zamandan başladığını yazmakta idi. Bu uğurda yayılcı devletler olarak bilinen, ABD, Fransa, İngiltere, İtalya ve Rusya çok aktif rol üstlenmiştir (Mustafayev, 2012: 89).

Osmanlı Devleti askeri ve içteki buhran sebebiyle güçten düşmesini fırsat bilen Batılı ülkeler Rusya’nın da iştiraki ile önce Yunanistan’ın istiklalini sağlamış, ardından İran’dan sonra Osmanlı’ya da galip gelen Rusya, bu sefer İran’ın desteğini alarak Kafkaslarda tampon bölge olarak Ermenistan’ı kurmuşlardır⁴. Daha sonra Ermenistan denen eski Türk Yurdunu Osmanlı ve Azerbaycan’a karşı adeta bir yargılama üssü ve bir nifak merkezi olarak kullanmaya başlamışlardır. Tampon bölge olarak kurulan ve merkezi Erivan olan Ermenistan’da demografik yönden oldukça enteresan bir yapı ortaya koymaktaydı.

“Büyük Ermenistan” hayali yeni bir söylem değildir. Bu hayal birkaç asırdır. Ortaya atılmış ve yüz binlerce günahsız insan bu hayalin kurbanı olmuştur. Zori Balayan, C. Kapatikyan, A. Agambekyan, A. Manuçarov, Y. Alihanyan, K. Starovoytova gibi Ermeni ideologları, Polit Büro’nun (Merkezi Komite-Moskova) Genel Sekreteri Mihail Gorbaçov’u yanlarına alarak bu hayalin real olması için çaba sarf ettiler. Rus aydınlarından H. Bemdyakov kendi makalelerinde sık-sık şöyle yazardı: “Ermenilerin elindeki Rus silahları geri alınsın, yoksa ileride ağır facialar olabilir.” (Efendiyev, 1993: 14). H. Borovik, M. Dudin, C. Barazdin, V. Karpov, M. Şatrov, B. Larin, Y. Makartsev, C. Darikin, R. Linyev, A. Korohov ve C. Mostovşikov gibi Rus aydınları meselenin tarafsız yoldan halli için çıkış yolları aranması gerekliliğini söylem ve yazılarında ileri sürmüşlerdir⁵.

Değerlendirme ve Sonuç

“Büyük Ermenistan” istiyorsan Türk komşunu öldür! Sloganı hem Anadolu’da hem de Azerbaycan’da acımasızca uygulanarak soykırım yapılmıştır. Ermenice yazılan tarih kitaplarında Ermeni yazar ve tarihçiler, kendilerinin özel bir halk olduğunu belirterek tarihlerini ve kültürlerini mümkün olduğu kadar eskiye dayandırmaktalar. Şöyle ki,

⁴ Doğu Anadolu ve Kafkaslarda büyük bir Ermeni vilayetinin kurulması için teşebbüse geçen “Büyük Devletler”, burasını beş yıl süreyle Hıristiyan bir valinin yönetmesini kabul etmişlerdir. Ayrıca Hıristiyan ve Müslümanların eşit olarak temsil edileceği bir meclis kurulacaktı. Böylece nüfusun % 85’ini oluşturan Müslümanlar yabancı devletlerin güdümünde % 15 azınlığın insafına terk edilecekti. Kaldı ki bu vilayet, bugünkü 28 ili, yani Anadolu’nun üçte birini kapsıyordu. Boğazları işgal komisyonunun işe başladığı 8 Şubat 1913 tarihinde yapılan Osmanlı-Rus Antlaşmasıyla, bölgeye iki Batılı Genel Vali atanmıştı. Üstelik ayda 400 altın tutarındaki maaşları da Osmanlı Devleti tarafından ödenecekti. Bunlardan Norveçli Binbaşı Hoff Van-Bitlis-Diyarbakır Bölgesine, Hollandalı Westenek ise Trabzon-Erzurum-Sivas Bölgesine müfettiş olmuşlardı. Ne var ki, bu antlaşmalarla Rusya’nın Doğu Anadolu’daki menfaatleri bir anlamda Büyük Devletler tarafından kabul ediliyordu ki, Rusya Dışişleri Bakanı Sazanov, 26 Mayıs 1914’te, “Aksi halde Ermenileri isyana sürükleyerek doğrudan müdahale edecekleri yönünde” basına açıklama vermişlerdir. Bu basın açıklaması işgal komisyonunun çalışmalarını tamamlamasıyla endişelerini arttırmıştır (Qasimov, 2000: 75).

⁵ Doğu Anadolu ve Azerbaycan topraklarının önemli kısmını içine alarak Karadeniz’e kadar uzanan “Büyük Ermenistan” projesinin Ermeni, Rus, Gürcü, Avrupa ve Fars asıllı kurucuları aşağıdakilerdir: Bogos Paşa Nubaryan (1851–1930), Akop Melik-Akopyan (1835–1888), Nerses Varjatepyan (1837–1889), Grigor Graçıyevîç Zagrab (1861–1915), Yervand Pogosoviç Srmakeşanlyan (1870–1915), Aron Antonyan (1875–1952), Arşak Alpolcyan (1879–1962), Muşeg Gabrielyan (1902–1988), Haçatur Kerekysyan (1860–1927), Arşak Galfayan (1858–1916), Muşeg Avanesoviç Papacanova (1865–1926), Mkrtiç Hrimyan (1820–1907), Arşak Avanesoviç Çobanyan (1872–1954), Stepan Şaumyan, Alyoşa Çaparidze, Anastas Mikoyan, Tatavoz Amiryanyan, N. Anonçenko, S. Saakyan, Yepiskopos Bagrat, Sren Şaumyan, Andranik Ozanyan, Arsen Amiryanyan, General Dro, General Njde, General Koksemyako (İsmayılov, 2002: 8-14).

Ermenilerin verdikleri bilgiler rivayetlere ve mitolojik efsanelere dayanmaktadır. Bilimsel ve tarihi gerçeklik payı olmadığı halde gerçek tarihi olayları da tahrif ve tahrip etmekten bir türlü vazgeçmemekteler. Azerbaycan ve Türkiye toprakları hakkında işgalcilik hisleri beslemekteler. Doğu Anadolu, Karabağ ve Nahçıvan toprakları Türk yerleşim birimleri olmasına rağmen haksız yere Ermeni toprakları olarak belirtilmiştir. Günümüz Ermeni tarihçiliğinde de bunu böyle aksettirilmiştir. Oysa Gürcü ve Rus kaynakları daha farklı bilgiler vermektedir. Ermeniler sadece Türkler üzerinde değil, aynı zamanda Farslar ve Gürcüler üzerinde farklı iddialarda bulunmaktalar. Rus araştırmacı Veliçko eserinde şöyle demektedir: “Ermeniler gelecekte başkenti Tiflis olan ‘Büyük Ermenistan’ peşinde de olacaklardır. Ermeniler bu yolda Gürcüleri yağma etmişlerdir. Tarihi kitabelerini, eski Gürcü yazıtlarının izlerini silmişlerdir. Kiliselerini zapt etmişlerdir. Gürcülere ait olan toprakları Ermenilere aitmiş gibi göstermişlerdir. Onları Ruslara haksız yere şikâyet etmişlerdir. Türklere karşı kışkırtmışlardır” (Veliçko, 1990: 100, 103, 106). Nitekim Gürcü araştırmacı İlya Çavçavadze bu kaynakları doğrular nitelikte bilgiler vermiştir. Hem Çarlık hem de Sovyet Rusyası arşiv kayıtlarında Ermenilerin Kafkaslar’da ve Osmanlı döneminde iyi koşullarda yaşadığı yazılmaktadır. Ermenilerin yaşam koşulları Rusya Ermenilerine göre daha iyi durumdaydı. Hatta Ermeni köylüleri birçok yerde Müslümanlara oranla daha varlıklıydı. Gerek Türkiye gerekse de Rusya ve Azerbaycan arşivleri Ermeni meselesinde gerçeklerin saptırıldığına dair önemli belgelere sahiptir. Belgeler Rus ve Ermeni yetkililerin imzaları ile 1905–1920 yılları arasında Ermeni çetelerinin Kafkaslarda, Azerbaycan’da ve Doğu Anadolu bölgesinde Türklere yönelik sistemli katliam politikası izlendiğini kanıtlamaktadır. Çarlık Rusyası arşivlerinde çarpıcı belge ve bilgiler yer almaktadır. Çarlık görevlilerinin resmi yazışmalarındaki Rusların Ermenileri Müslüman Türkleri kırdırmak, ardından Kafkaslara ve Doğu Anadolu’ya Don Kazaklarını yerleştirme projeleri yatmaktadır (RFDTA, Fond. 821, List. 7, Delo. 220, s. 40-43). Kısaca Rus Çarı Birinci Pyotor’un asıl amacı “Ermenisiz Ermenistan” oluşturmaktı. Bunları da Azerbaycan ve eski Sovyet arşivleri (KGB) kanıtlamaktadır. Petro’nun vasiyetnamesi bunun en büyük delilidir.

Rusların Ermenilere karşı olan tutumundaki değişikliklerin esas sebebi Ermeniler arasında başlayan ırkçılık fikrinin artmaya başlamasıydı. İrkçilik fikirlerinin aşılması, Ermenilerin potansiyel olarak bir düşman gibi görülmesine yol açacaktı. Bu fikirleri bertaraf etmek için Ruslar Ermenileri Müslümanlara karşı kışkırtma metotlarını kullanmıştır.

Türk tarihinin en karanlık dönemlerinden olan Müslüman-Türk soykırımının araştırılması ve dünya kamuoyuna duyurulması her geçen gün önem arz etmektedir. Tarihi belgeler ispat etmektedir ki, özellikle 1905-1920’li yıllarda zor dönemlerden istifade eden Ermeniler, Güney Kafkasya’da ve Kuzey Azerbaycan’da konumlanan ve güçlenen Bolşevikler kendi emelleri doğrultusunda bir “Büyük Ermenistan” kurma planını gerçekleştirmek için bölgede Müslüman-Türk ahaliye soykırım uygulayarak, yok etmeye çalıştılar. Lakin ne acı gerçektir ki, Ruslar ve Ermeniler tarafından uygulanan bu insanlık dışı felaketler eski SSCB dönemi boyunca hafızalardan silinmeye ve maksatlı bir şekilde unutturulmaya çalışılmıştır.

Dün nasıl Batı, ister Rusya, isterse de İngiltere, Kafkasya’da Ermenistan’ı “güvenilir” ve “kullanılabilir” karakol olarak gördüyse, bugünkü jeostratejik hesaplarda da benzeri ipuçları gizlidir. Görüldüğü gibi bu jeopolitik ve jeostratejik ortamda Ermeni meselesi kesinlikle Azerileri ve Ermenileri birinci elden ilgilendiren konuların ortaya

çıkardığı bir mesele değildir. Dış güçler tarihen başka milletlere ve azınlıklara nasıl bir yöntem uygulamış iseler, Ermeniler için de aynı yönteme başvurmuşlardır. Bunların başında kışkırtma, kin, nefret ve nifak gelmekteydi. Yalnız Ermenilerin diğerlerine göre iki hassas yönü bulunmaktaydı. Birincisi yaşadıkları coğrafyada hiçbir zaman çoğunlukta değillerdi. İkincisi ise, yaşadıkları coğrafyanın denizden uzaklığı Batılı güçlerin diğer Hıristiyan güçler için denizden kolay sağladığı benzer desteğin kendilerine iletilmesine olanak sağlamamaktaydı. Bu yolda onlar arasında milliyetçiliğin uyanması sağlanmalıydı. Bunun için de en önemli faktör 'kilise' faktörü idi.

Kilisenin dokunulmazlığı hususunu dikkatle vurgulayan ve bu fikri aşılaman papazlar, kiliseleri Türklere karşı Ermeni örgütlerini silahlandıran, savaş mühimmatlarının bulunduğu bir depoya çevirdiler. Dolayısıyla yüzyılın evvelerinde Ermeni ırkçıları tarafından Türklere karşı yürütülen açık veya örtülü politikanın teşkilatçısı olarak esas güç kilise ve onun etrafında toplanmış Ermeni ziyalıları idi. Bu bağlamda Kafkasya'da ve Kuzey Azerbaycan'da gerek siyasi, gerek sosyal amaçlı pek çok örgüt kurulmuştur. Buraya aydınlar, din adamları, gençler, sanatçılar toplanmakta idi. Bu örgütler kilise ve din adamları adı altında gereken savaş malzemelerini, değişik ülkelerden, milletlerden özellikle Rus Çarının memurlarından, subaylarından ve zengin Ermenilerden para toplanması gibi vazifeleri de yerine getiriyorlardı. Ermeni Keşişi T. Geğemyants "Ermeni Tarihi" kitabında Ermenilerin kurtuluş harekâtı tarihinin Gregoryen Kilisesi başkanlığında Ermenilerin tek merkezden idare edildikleri zamandan başladığını bildirmekteydi (Mustafayev, 2012: 533-561).

Günümüzde Kafkasya'nın bilinen halklarından olan Ermeniler (her ne kadar Ruslar tarafından sonradan buralara iskân edilseler de), Gürcüler ve Müslüman Türkler arasında meydana gelen hadiseler asırlar boyunca kanlı çekişmelere sahne olmuştur. Sadece 70 yıllık eski SSCB dönemi boyunca olayların yumuşamış gibi gözükse de, Ermeniler fırsat buldukları ortamlarda hemen harekete geçmiş ve toprak iddialarını değişik platformlarda dile getirmişlerdir. Böylece ister yut dışında istese de yurt içinde her yere sızarak destekçileriyle "Büyük Ermenistan" hayalini gerçeğe çevirme çabasında olmuşlardır. 1850-1890, 1905-1920 ve akabinde 70 yıl Sovyet komünist yıllarından Dağlık Karabağ savaşına kadarki devrelerde tek amacı; "Büyük Ermenistan" yaratmak planı olmuştur. Oysa Ermeniler Mayıs 1918 Batum Antlaşmasına kadar 9 bin km²lik araziye sahip idi.

Başta Ruslar olmak üzere diğer emperyalist güçlerin desteğiyle Anadolu ve Azerbaycan'da Türk topraklarını basarak, yakmak, yıkmak, yağmalamak ve katletmekle Türk milletini sarsmak için sözde korkutarak, onu yok etmek, varlığını büsbütün ortadan kaldırmaktı. Ermenilerin içinden çıkan haris ve şaşkın komitecilerin, Rusya, İngiltere, Fransa, ABD gibi devletlerin sırf kendi menfaatleri için ileri sürdükleri yalan vaatlerine kapılarak, Ermenileri büyük bir sefaletle sürükleyen ve hem de bir milyon Türkün bu yüzden ölümüne sebebiyet veren bu hareketleri bugün kapanması güç bir yara açılmasına meydan vermiştir. Bir diğer yabancı gözüyle de meseleyi körükleyicilerin başında yine ta Çar döneminden beri Rusya'nın ağırlığını görmekteyiz. Şöyle ki: Hem Azerbaycan'ı hem de Türkiye'yi derinden etkileyen bu sorunu daha da karmaşıklaştıran, yine daha çok Rusya'nın Kafkaslara ve Anadolu'ya ilişkin emellerinden ve Ermenileri koruma adına Türk Milletinin işlerine karışmasından kaynaklanmaktadır (Gaillard, 2003: 1-2).

Böylece dış güçlerin Ortadoğu'ya açılma politikasında özellikle asker ve donanma kullanmayıp, yerine daha çok misyonerleri kullandığı izlenmektedir. Ancak misyoner faaliyetleri zamanla bir din mücadelesine ve Türklere

karşı isyanların organize edildiği, başta Ermeniler olmak üzere, azınlıkların milliyetçiliklerinin kışkırtıldığı odaklar halini almıştır. Bunun neticesinde birlikte yüzyıllardır komşu olarak yaşayan insanlar birbirini kırmaya başlamış ve bölgede sosyal fay hattı oluşmuştur.

Kaynakça

AŞURBEYLİ, Sara (1988), *Bakı Şehrinin Tarihi*, Bakı.

CAVADOV, G (2000), *Azərbaycan'ın Azsayılı Halkları ve Milli Azlıkları*, Bakı.

EFENDİYEV, Emin (1993), "Muasir Rus Ziyalıları Azərbaycan-Ermenistan Münaqişesi Haqqında", *Elturan Jurnalı*, Bakı.

GAILLARD, Gaston (2003), *Türk-Ermeni Sorunu (Les Turcs-l' Europe)*, İzmir.

QASIMOV, Musa (2000), *Birinci Dünya Muharebesi İllerinde Böyük Dövlətlərin Azərbaycan Siyasəti*, Bakı.

QEYBULLAYEV, Qıyaseddin (1992), *Kadim Türkler ve Ermenistan*, Azərbaycan Devlet Neşriyatı, Bakı.

İSMAYILOV, Xegani (2002), *Azeri Soyqırımı*, Bakı.

KRAVJİN, G. V. (2007), "Büyük Sovyet Ansiklopedisinde Ermeni Sorunu", *Tarihten Güncelliğe Ermeni Sorunu, Tahliller-Belgeler-Kararlar*, İstanbul.

MÜFTÜOĞLU, Mustafa (1978), *Yalan Söyleyen Tarih Utansın*, İstanbul.

MUSTAFAYEV, Beşir (2009), *Ermenilerin Kuzey Azərbaycan'daki Faaliyetleri (1905–1920)*, Basılmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir.

MUSTAFAYEV, Beşir (2011), Ermenilerin İran ve Kafkasya Coğrafyasında Dış Güçlerle İlişkileri (1915–1920), *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Kasım 2011-Ocak 2012, yıl 13, sayı 51, İstanbul.

MUSTAFAYEV, Beşir (2012), "Kafkaslarda Müslüman-Türk Soyqırımı–1905–1920", *Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, cilt. 12, sayı. 1, İzmir.

NECEF, Ekber N. (2000), "Kafkasya'ya Rus Göçleri", *Rey Dergisi*, Ocak-Şubat-Mart, Ankara.

SADULLAH Ahmet Mustafa (1970), *Türklere Karşı Rus Vahşeti*, İstanbul.

SWIETOCHOWSKİ, Tadeusz (1988), *Müslüman Cemaatten Ulusal Kimliğe Rus Azərbaycan'ı 1905–1920*, İstanbul.

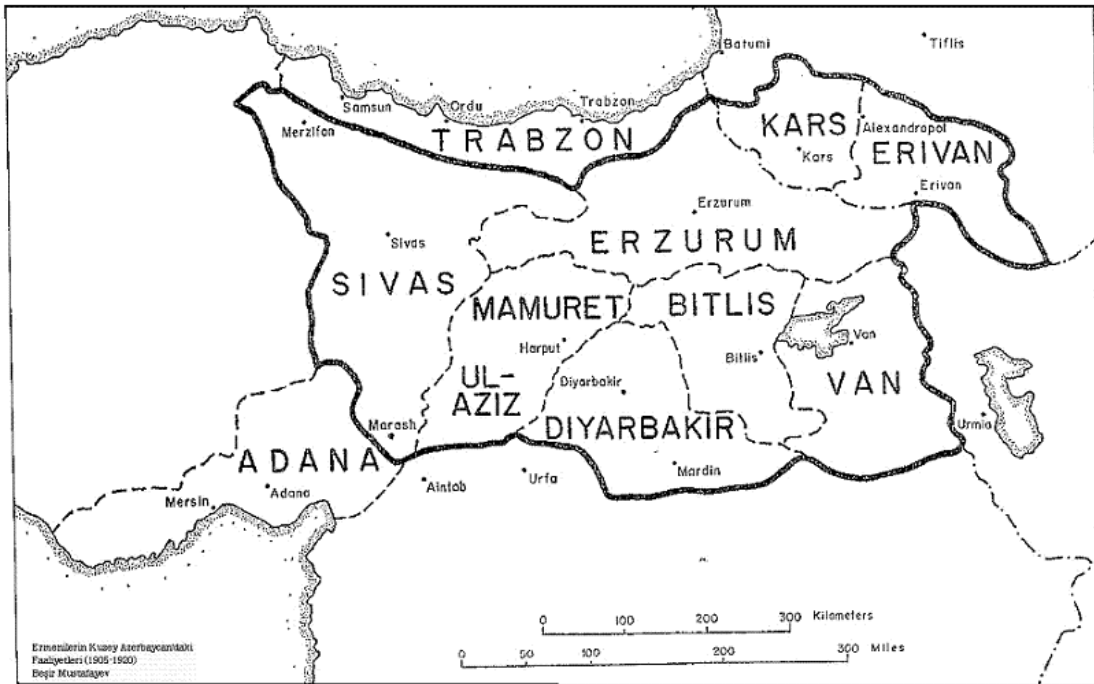
URAS, Esat (1987), *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi*, İstanbul.

VELİÇKO, Vasili L. (1990), *Kafkaz, Russkoye Delo i Mejduplemenniy Voprosi*, (Rus İşi ve Kabileler Arası Sorunlar), Bakı.

Azərbaycan Qazeti, Bakı. 27 Mart 1998.

Birinci Pyotor'un Vasiyetnamesi (1725–1726), (Kendi Elyazmasından), *Elturan Jurnalı*, Azərbaycan İlimlər Akademisi Milli Münasebetlər Enstitüsü (Nationalnıe Voprosi), No: 1–3, Bakı. 1993.

RFDTA (Rusya Federasyonu Devlet Tarih Arşivi), Fond. 821, List. 7, Delo. 220.



Ermenilerin Hayal Ettikleri "Büyük Ermenistan" Toprakları

Çar Vasiyetnamesi Doğrultusunda Ermenilere Göre
"Büyük Ermenistan" Haritası (1800–1917)

